

มองกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาหลักสูตรจากอดีตถึงปัจจุบัน

สุพรรณ ก้อนคำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

อีเมล: suphan24@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาหลักสูตรจากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อนำผลที่ได้ไปพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาหลักสูตรในอนาคต ผลจากการศึกษาพบว่า หลักสูตรนั้นนับเป็นแม่แบบหรือตัวกำหนดทิศทางของการศึกษาที่สร้างขึ้นเพื่อใช้พัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมสำหรับก้าวสู่เป้าหมายตามที่วางไว้ เพราะการจัดการกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาหลักสูตรไม่ว่าจะในอดีต ปัจจุบันหรืออนาคต สิ่งสำคัญที่จะใช้เป็นตัวกำหนดทิศทางหรือมีอิทธิพลต่อการเรียนและการพัฒนาหลักสูตรนั้น คือความต้องการของสังคม และการจัดการศึกษานั้นจะต้องสอดคล้องและเป็นไปตามความต้องการนั้น ๆ มิเช่นนั้นการจัดการศึกษาจะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม และอาจจะถูกหลงลืมหรือตัดออกจากสังคมไปในที่สุด

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนรู้, การพัฒนาหลักสูตร

A learning process and curriculum development from the past to the present

Suphan Kornkhum
Mahamakut Buddhist University, Isan Campus
E-mail:suphan24@gmail.com

ABSTRACT

This article aimed to study the process of learning and curriculum development from past to present day due to collecting the results of the study to develop teaching and learning process also developing curriculum in the future. The result found that the curriculum is the model or the direction of the education. Therefore, to construct and develop the learner to be ready for achieving towards the goal. Furthermore, the process of learning organization and curriculum development. It had been determined or influenced by the direction of education and curriculum. In addition, learning organization and curriculum development have been necessary for social and education otherwise, education will not be accredited by society. And those may be forgotten or reject out from society.

Keywords: learning process, curriculum development

บทนำ

หากจะทำความเข้าใจหลักสูตร เราต้องเข้าใจก่อนว่า ทุกการศึกษาจะต้องมีหลักสูตร เพราะหลักสูตรเป็นแนวทางที่จะสร้างความเจริญให้แก่ผู้เรียน เป็นโครงร่างกำหนดทิศทางของการศึกษา และยังเป็นโฉมหน้าหรือหน้าตาของสังคมอีกด้วย ซึ่งคำว่า “หลักสูตร” หรือ “Curriculum” ที่มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า “Currere” หมายถึง “Running Course” หรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่ง เพราะเปรียบสนามแข่งเป็นหลักสูตรที่ผู้แข่งจะต้องวิ่งไปให้ถึงเป้าหมายหรือเส้นชัยให้ได้ แต่ความหมายที่ลึกซึ้งไปกว่านั้นคือ “หลักสูตร” ไม่ใช่แค่ลู่หรือทางที่ใช้วิ่ง แต่เป็นสนามแข่งทั้งสนาม ที่จะต้องมีผู้ร่วมแข่งขันมากมาย โดยเฉพาะการจัดทำหลักสูตรในปัจจุบัน ที่ต้องคำนึงถึงอุปสรรคหรือปัญหาต่างๆ อย่างรอบคอบ ดังนั้น การจะวิ่งอยู่บนลู่หรือเส้นทางดังกล่าว จึงไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะต้องผ่านอุปสรรคต่างๆ นานาไปให้ได้ ดังนั้น การเกิดขึ้นของแต่ละหลักสูตร จึงต้องมีองค์ประกอบและกระบวนการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นขั้นตอนและชัดเจน เพราะกว่าจะเป็นหลักสูตร หรือแม่บท แม่แบบของแต่ละสาขาได้นั้นต้องผ่านการคัดกรองจากปัจจัยหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะกาลเวลา ที่ดูเหมือนว่า จะทำให้เราได้เรียนรู้ว่า หลักสูตรไหนดี-ไม่ดีอย่างไร ควรปรับปรุงหรือพัฒนาในด้านไหน ซึ่งทุกหลักสูตรต้องการการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา หลักสูตรจำนวนมากต้องยกเลิกไป เพราะไม่เหมาะสมกับสภาพในปัจจุบัน โดยมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

บ็อบบิท (Bobitt) กล่าวว่า หลักสูตร คือ รายการสิ่งของต่างๆ ที่เด็กและเยาวชนต้องทำ และมีประสบการณ์ด้วยวิธีการพัฒนาความสามารถในการทำสิ่งต่างๆ ให้ดี เหมาะสมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่

วิลเลอร์ (Wheeler) กล่าวว่า หลักสูตร เป็นประมวลประสบการณ์เรียนรู้ ซึ่งโรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander) กล่าวว่า หลักสูตร เป็นแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อบรรลุเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้ โดยมีโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ

สุมิตร คุณากร กล่าวว่า หลักสูตร เป็นโครงการในการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้

চার্জ บัวตรี กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหากิจกรรมและมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้มีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

สรุปได้ว่า หลักสูตร คือ แม่แบบหรือเครื่องมือกำหนดทิศทางของการศึกษา ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้พัฒนาผู้เรียนให้มีความถึงพร้อม หรือก้าวไปสู่เป้าหมายอย่างที่ตั้งใจไว้

จากความสำเร็จข้างต้น สามารถสรุปแนวทางการจัดการศึกษาและหลักสูตรไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาและหลักสูตรในอดีต หมายถึง การกำหนดทิศทางการศึกษาและหลักสูตร หรือแม่แบบของสังคมที่ผ่านมา มีความเรียบง่ายและไม่ซับซ้อน เพราะความต้องการของคนสังคมไม่ซับซ้อนมากมาย ความหลากหลายในสาขาอาชีพหรือการดำรงชีวิตมีการแข่งขันกันน้อย สรุปองค์ประกอบสำคัญได้ดังนี้

1.1 ความต้องการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นสุข ที่เป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีความพอใจในความเป็นอยู่ของตน โดยอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิตเป็นส่วนใหญ่

1.2 การสังเกต เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก เช่น สังเกตน้ำขึ้น-ลง การเกิดพายุ การโคจรของดวงดาว เป็นต้น

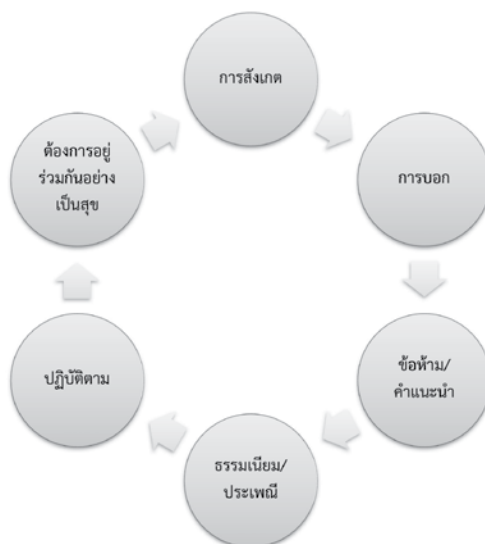
1.3 การบอก เมื่อได้รู้แล้วก็นำมาบอกหรือเล่าสู่กันฟัง ซึ่งเป็นการสอนแบบคนในอดีต ที่อาศัยการบอกหรือเล่าสู่กันฟังแบบปากต่อปาก หรือเล่าไว้เป็นเรื่องราวตำนาน

1.4 ข้อห้าม/คำแนะนำ หมายถึง คำบอกหรือคำเตือนในเรื่องต่างๆ ของคนรุ่นก่อนมักจะกลายมาเป็นข้อห้ามหรือข้อควรระมัดระวังในที่สุด

1.5 ข้อปฏิบัติ/ธรรมเนียม/ประเพณี หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ทำกันมา หรือการกระทำที่ได้รับการยอมรับในสังคม ซึ่งพัฒนามาจากคำบอก เป็นข้อห้ามหรือคำแนะนำ จนกลายเป็นขนบธรรมเนียมและประเพณีในที่สุด

1.6 ปฏิบัติตาม หมายถึง การกระทำ หรือการสืบต่อประเพณีใดประเพณีหนึ่ง ซึ่งสังคมนั้นๆ ให้การยอมรับอย่างต่อเนื่อง

สรุปวงจรการศึกษาและแม่บท (หลักสูตร) ของสังคมในอดีต ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วงจรการศึกษาและแม่บท (หลักสูตร) ของสังคมในอดีต

2. การจัดการศึกษาและหลักสูตรในปัจจุบัน เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้ใหญ่ขึ้น บวกกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ มีการขยายตัว การกำหนดหลักสูตร หรือแม่บทในสังคมจึงต้องเปลี่ยนแปลงตามไปความต้องการของคน หรือเปลี่ยนไปตามทิศทางที่สังคมให้การยอมรับ ซึ่งมีอยู่ 6 ประการ ดังนี้

2.1 ความต้องการเลี้ยงชีพ/ต้องการการยอมรับในสังคม หมายถึง ความต้องการในการประกอบอาชีพต่างๆ เพื่อให้ได้ค่าจ้างหรือค่าตอบแทน เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเป็นเครื่องอุปโภค/บริโภคในชีวิตประจำวัน และความต้องการให้ผู้คนในสังคมให้การยอมรับ เช่น ยอมรับว่าฐานะทางการเงินมั่นคง มีอาชีพที่มั่นคง มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก เป็นต้น

2.2 การศึกษา/เรียนรู้ หมายถึง การศึกษาหรือเรียนรู้ด้วยหลักการหรือทฤษฎีในรูปแบบต่างๆ อย่างที่สังคมในปัจจุบันให้การยอมรับ เพื่อให้ได้ความรู้หรือได้รับการยอมรับจากสังคม

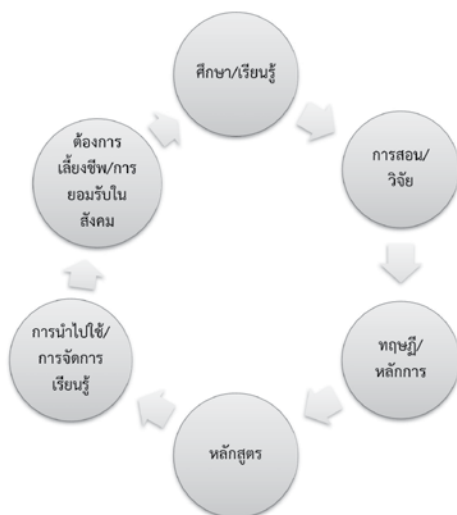
2.3 การสอน/วิจัย หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ หรือองค์ความรู้ต่างๆ ออกไปในวงกว้าง เช่น การสอนในโรงเรียน การสอนในมหาวิทยาลัย ฯลฯ หรือจัดทำวิจัยเพื่อการเผยแพร่

2.4 ทฤษฎี/หลักการ หมายถึง องค์ความรู้ หรือหลักการที่ได้ค้นคว้ามาแล้ว จึงนำมาสู่การรวบรวม แบ่งสรร และจัดให้เป็นหมวดหมู่

2.5 หลักสูตร หมายถึง แม่แบบ หรือแม่บทที่ไดรวบรวมหรือจัดสรรทฤษฎี/หลักการในเบื้องต้นออกเป็นส่วนๆ เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้ หรือให้ง่ายต่อการจัดการเรียนรู้

2.6 การนำไปใช้/จัดการเรียนรู้ หมายถึง การนำหลักสูตร หรือองค์ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

สรุปวงจรการศึกษาและแม่บท (หลักสูตร) ของสังคมในปัจจุบัน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 วงจรการเกิดแม่บท (หลักสูตร) ของสังคมในปัจจุบัน

3. หลักสูตรในอนาคต เมื่อศึกษาแนวทางการศึกษาและหลักสูตรทั้งในอดีตและในปัจจุบันแล้ว สรุปได้ว่า หลักสูตรในอนาคต ต้องผ่านการคัดกรองและคัดสรรหลายขั้นตอน ต้องผ่านการวิพากษ์อย่างรอบคอบ และต้องได้รับการยอมรับในสังคม ทั้งในระดับประเทศหรือนานาชาติ ต้องมีผู้ทรงความรู้และมากประสบการณ์เข้ามามีส่วนร่วม และที่สำคัญต้องเป็นหลักสูตรที่สามารถแก้ปัญหาข้อบกพร่องในอดีตได้ จึงสรุปได้ดังนี้

3.1 ต้องการเลี้ยงชีพ/ต้องการการยอมรับในสังคม/ต้องการที่จะแก้ปัญหา สำหรับแนวคิดหรือความต้องการของคนในอนาคตนั้น ไม่เพียงแต่ต้องการที่จะเลี้ยงตนหรือการยอมรับในสังคมเท่านั้น แต่ต้องเป็นไปเพื่อการแก้ไขปัญหาในอดีตด้วย ดังนั้น ความต้องการในปัจจุบันจึงเพิ่มความซับซ้อนขึ้นไปอีก

3.2 การศึกษา/เรียนรู้ การศึกษาหรือเรียนรู้ ในอนาคตนั้นจำเป็นต้องมี แต่จะซับซ้อนและทำได้ง่ายขึ้นไปเรื่อยๆ เพราะเทคโนโลยีของโลกจะเดินหน้าต่อไปอย่างไม่มีความหยุด ทำให้การศึกษาเรียนรู้ดังกล่าว ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญ แต่วิธีการศึกษาเรียนรู้อาจเปลี่ยนแปลงไปบ้าง

3.3 การสอน/วิจัย/กระแสวิจัย การสอน/วิจัย เป็นการถ่ายโอนความรู้ หรือนำความรู้ที่ได้ไปขยายหรือเผยแพร่สู่สังคม ซึ่งในอนาคตจะทำได้ง่าย และสะท้อนสังคมได้เร็วกว่าในอดีต ทั้งนี้ การสอน/วิจัย ดังกล่าว อาจเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ยังเป็นองค์ประกอบที่ขาดเสียไม่ได้ หรือบางกรณีก็มาจากกระแสวิจัย

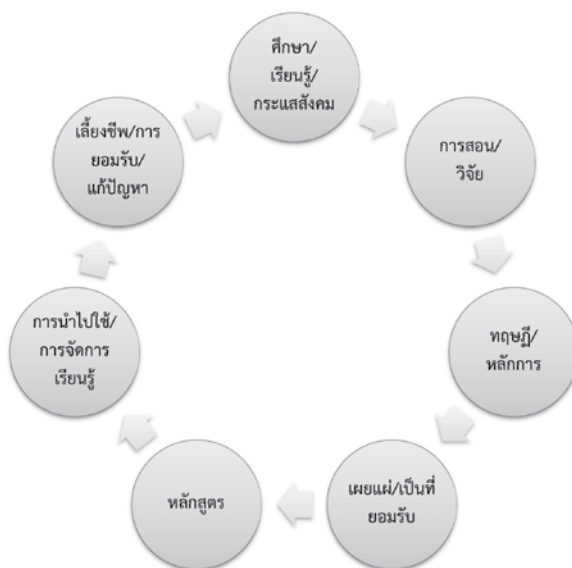
3.4 ทฤษฎี/หลักการ ทฤษฎีและหลักการที่เกิดจากองค์ความรู้ที่ได้ศึกษา/เรียนรู้ สู่การสอน/วิจัยในอนาคตนั้น จะต้องเป็นทฤษฎีหรือหลักการที่นำไปสู่การเผยแผ่และต้องเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและนานาชาติ

3.5 เผยแผ่และได้รับการยอมรับ การเผยแผ่ผลงาน ความรู้ ทฤษฎีหรือหลักการต่างๆ ในอนาคตนั้น เป็นสิ่งที่ขาดเสียไม่ได้ เป็นขั้นตอนที่จะทำให้ทฤษฎีและหลักการดังกล่าวมีความสมบูรณ์มากขึ้น

3.6 หลักสูตร เมื่อองค์ความรู้ ทฤษฎีหรือหลักการได้รับการเผยแผ่และเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง การนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยาก

3.7 การนำไปใช้/จัดการเรียนรู้ การนำไปใช้หรือนำสู่การจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสุดท้ายของการนำองค์ความรู้ที่ได้ หรือหลักสูตรที่จัดทำขึ้น สู่การจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบต่อไป

สรุปวงจรการเกิดแม่บท (หลักสูตร) ของสังคมในปัจจุบัน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 วงจรการเกิดแม่บท (หลักสูตร) ของสังคมในอนาคต

เมื่อนำวงจรทั้ง 3 มาเปรียบเทียบกับกัน ก็ จะเห็นความแตกต่างชัดเจนขึ้น ดังตารางที่ 1

อดีต	ปัจจุบัน	อนาคต
ต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข	ต้องการเลี้ยงชีพ/การยอมรับในสังคม	ต้องการเลี้ยงชีพ/การยอมรับในสังคม/ต้องการแก้ปัญหา
การสังเกต	ศึกษา/เรียนรู้	ศึกษา/เรียนรู้/กระแสรังคม
การบอก/เล่า	การสอน/วิจัย	การสอน/วิจัย
ข้อห้าม/คำแนะนำ	ทฤษฎี/หลักการ	ทฤษฎี/หลักการ
-	-	เผยแพร่/เป็นที่ยอมรับระดับชาติ/นานาชาติ
ข้อปฏิบัติ/ธรรมเนียม/ประเพณี	หลักสูตร	หลักสูตร
ปฏิบัติตาม/สืบต่อ	นำไปใช้/การจัดการเรียนรู้	นำไปใช้/การจัดการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษา ไม่ว่าจะในอดีต ปัจจุบันหรือในอนาคต สิ่งที่จะกำหนดทิศทางหรือมีอิทธิพลต่อการศึกษาก็หลักสูตรนั้น คือ ความต้องการของสังคม ซึ่งหมายถึง ความต้องการของคนในสังคมเป็นอย่างไร การจัดการศึกษาและหลักสูตรต้องสอดคล้องกับความต้องการนั้น ๆ ไม่เช่นนั้น การจัดการศึกษาและหลักสูตรจะไม่ได้รับการยอมรับ และมักถูกหลงลืมหรือตัดออกจากสังคมไป

บรรณานุกรม

Sunee Puphan. (2546). *The Basic Concept Creation and Development Curriculum in Thailand National Education Reform*. Changmai: Sangsin.

Bobbitt, F. (1918). *The Curriculum*. Boston: Houghton Mifflin.

Wheeler, D.K. (1974). *Curriculum Process*. London: University of London Press.

Shaver, j. & Alexander, W.M. (1974). *Planning Curriculum for Schools*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Sumitra Kunakorn. (2550). *Curriculum and Instruction*. Third Edition. Bangkok; Chonchom.

Thumrong Buasri. (2542). *Curriculum Theory, Creation and Development*. Second Edition. Bangkok: Phattanasuksa.